

Академіки з економіки*
Української Академії Наук (УАН)
1918–1921 рр.

* * *

Туган-Барановський
Михайло Іванович
(1865–1919)

Видатний український вчений-економіст, соціолог, історик економіки та економічної думки, академік УАН за спеціальністю «економіка» (14.11.1918).

Діяльність: з 1893 р. працював у департаменті торгівлі й мануфактур Міністерства фінансів Російської імперії. У 1895 р. вступив до Вільного економічного товариства, з 1896 р. – очолив його. З 1895 р. працював на посаді приват-доцента політичної економії в Петербурзькому університеті, у 1899 р. звільнений за «вільнодумство».

У 1901–1905 рр. перебував на Полтавщині і брав активну участь у громадсько-політичному житті, зокрема, – у роботі земства. З 1905 р. вдруге приват-доцент Петербурзького університету, одночасно – професор економічного факультету Петербурзького політехнічного та комерційного інститутів; також приватного університету Шанявського у Москві (кафедра кооперації). Перед першою світовою війною М. Туган-Барановський співпрацював з М. Грушевським та іншими українськими ученими над підготовкою енциклопедичного довідника «Украинский народ в его прошлом и настоящем» (1914–1916, 2 т.), третій том якого, укладений і редагований М. Туган-Барановським, присвячений народному господарству України, так і не вийшов друком. Влітку 1917 р. по-

* З нагоди 100-річчя Національної Академії Наук України вперше подаємо біобібліографічні дані про академіків-економістів за основними етапами в історії Академії.

Укладачі: Горін Н.О., Беляєва В.М.

вернувся в Україну і включився в політичне життя, був автором Декларації УНР «Економічна політика» (1917).

Генеральний секретар фінансів Української Народної Республіки (серпень-листопад 1917), ініціатор-засновник Інституту з вивчення економічної кон'юнктури, Демографічного інституту, співзасновник Української академії наук (разом з В. Вернадським, А. Кримським, М. Василенком), голова соціально-економічного відділу УАН (1918–1919). Голова Українського товариства економістів, один із ініціаторів заснування Українського народного університету (Київського державного українського університету) (1918). У складі української делегації був направлений на мирну конференцію до Парижа, раптово помер у поїзді під Одесою 21 січня 1919 р.

Науковий здобуток: здійснив теоретичний синтез трудової теорії вартості та теорії граничної корисності; розробив новаторську теорію економічної кон'юнктури, криз та циклічності руху ринкової економіки; уперше у світовій науці розкрив інвестиційно-інноваційний механізм як рушійну силу економічної динаміки. Автор теорії паперових грошей, соціальної теорії розподілу, теоретик і організатор кооперативного руху.

Нагороди та відзнаки: премія Імператорської академії наук імені адмірала С.А. Грейга за підручник «Основи політичної економії» (1907 р.).

Основні праці:

Учение о предельной полезности хозяйственных благ как причине их ценности. *Юридический вестник*. 1890. Т. 6. Кн. 2. С. 192–230.

Промышленные кризисы в современной Англии, их причины и ближайшие влияния на народную жизнь. СПб., 1894. (те саме: СПб., 1900; СПб., 1914; Пг.; М., 1923).

Русская фабрика в прошлом и настоящем: Историко-экономическое исследование. СПб., 1898. Т. 1: Историческое развитие русской фабрики в XIX веке. 496 с. (те саме: СПб., 1900; СПб., 1907; М., 1922; Х., 1926; М.: Л., 1934; М., 1938).

Основная ошибка абстрактной теории капитализма Маркса. *Научное обозрение*. 1899. № 5. СПб. С. 973–985.

Лекции по политической экономии. 1898–99 гг. СПб., 1899. 640 с.

Очерки из новейшей истории политической экономии и социализма. СПб., 1903. (те саме: СПб., 1905; СПб., 1906; СПб., 1907; СПб., 1914; Пг., 1916; М., 1918; М., 1919; Х., 1919).

Теоретические основы марксизма. СПб., 1905. (те саме: СПб., 1906; М., 1918).

Современный социализм в своем историческом развитии. СПб., 1906. 260 с.

Методология политической экономии. *Образование*. 1908. № 12. С. 1–19.

Основы политической экономии. СПб., 1909. 760 с. (те саме: СПб., 1911; Пг., 1915; Пг., 1917; Пг., 1918).

Война 1812 года и промышленное развитие России. *Отечественная война и русское общество*. М., 1912. С. 105–112.

Земельный вопрос на Западе и в России. М.: Тип. Рус. т-ва, 1912. 87 с.

К лучшему будущему: I. Этика и общественная жизнь; II. Кооперация; III. Экономическая жизнь. СПб.: Энергия, 1912. 230 с.

Очерк развития мануфактурной промышленности в России. М., 1912.

В поисках нового мира: Социалистические общины нашего времени. СПб., 1913. 100 с.; 1919. 128 с.

Общественно-экономические идеалы нашего времени. СПб.: Изд-во «Вестник знания», 1913. 140 с.

Социальная теория распределения. СПб., 1913. 96 с.

Экономическая и социальная природа кооперативов. М., 1913 (те саме: М., 1914; М., 1918).

Война и народное хозяйство. *Чего ждёт Россия от войны*. Пг., 1914. С. 5–23.

Экономическая природа кооперативов и их классификация. *Курсы по кооперации*. М.: Тип. Т-ва И.Н. Кушнерев и К°, 1914. С. 1–19.

Периодические промышленные кризисы: История английских кризисов. Общая теория кризисов. 3-е соверш. перераб. изд. СПб., 1914. 466 с.

Подчиняется ли история общества законам развития. *Новые идеи в экономике*. 1914. Сб. 5. С. 108–125.

Теория народонаселения в свете новых факторов. *Новые идеи в экономике*. 1914. Сб. 2. С. 1–33.

Влияние войны на народное хозяйство России, Англии и Германии. *Вопросы мировой войны*. Пг., 1915. С. 269–324.

Социальные основы кооперации. М., 1916. 521 с. (те саме: М., 1918; М., 1919; М., 1922; М., 1989).

Бумажные деньги и металл. Пг., 1917. 168 с.; посмерт. изд. с изм, доп. авт. Одесса: Изд. «Русская культура», 1919. 132 с.

Земельный вопрос на Западе и в России. М.: Русс. библиографич. ин-т бр. А. и Е. Гранат и К°. 86 с.

Откуда берутся деньги для войны. Пг.: Тип. «Правда», 1917. 40 с.

Русская революция и социализм. Пг.: Акц. об-во «Муравей», 1917. 32 с.

Федералізм та державний суверенітет. *Нова Рада*. 1917. №168.

Вплив ідей політичної економії на природознавство та філософію. *Записки Української академії наук*. 1918. Т. 1. С. 1–40.

Кооперативний ідеал. К.: Всеукр. кооп. вид. союз. 1918. 16 с.

Социализм как положительное учение. Пг., 1918. 133 с.

Кооперация, соціально-економічна природа її та мета. К.: Вид. Дніпровської спілки споживчих союзів, 1919. 140 с.

Політична економія: Курс популярний. К.: Вид. Дніпросоюзу. 1919. 208 с.

Перевидання праць у незалежній Україні:

Туган-Барановський М.І. Політична економія : Курс популярний / передмова Л.П. Горкіної; відп. ред. Т.І. Деревянкін. К.: Наукова думка. 1994. 264 с.

Туган-Барановський М.І. Основи політичної економії / наук. редактор, автор вступної статті С.М. Злупко. Львів: Видав. центр ЛНУ імені І. Франка, 2003. 628 с.

Туган-Барановський М.І. Избранные сочинения: в 2 т. / научный редактор и автор вступ. статьи Л.И. Дмитриченко. Донецк: ДонГУЭТ. 2004.

Туган-Барановський М.І. Промышленные кризисы: Очерк из социальной истории Англии / науч. ред. Т.И. Деревянкин; вступ. ст. Л.П. Горкиной; НАН Украины, Объед. ин-т экономики. К.: Наукова думка. 2004. 368 с.

Туган-Барановський М.І. Паперові гроші та метал / передмова, пер. з рос. та наукове ред. перекладу д.е.н., проф. М.І. Савлука. К.: КНЕУ, 2004. 200 с.

Публікації, присвячені М.І. Туган-Барановському:

М.І. Туган-Барановський: вчений, громадянин, державотворець (до 150-річчя від дня народження): монографія / В.М. Геєць

та ін.; відп. ред. В.В. Небрат; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ: Наукова думка, 2015. 364 с.

М.І. Туган-Барановський: творча спадщина та сучасна економічна наука: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. до 150-річчя з дня народж. М.І. Туган-Барановського, 15–16 жовт. 2015 р., Харків. / ред.: О.І. Давидов; Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, Політехн. ун-т Лодзі, Технол. ін-т м. Кавала, Лодз. ун-т, Ун-т Аристотеля. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2015. 523 с.

Єфименко Т.І., Леоненко П.М. Методологічний фундамент економічних поглядів М.І. Туган-Барановського (до 150-річчя від дня народження). *Фінанси України*. 2015. № 4. С. 7–33.

Макаренко І.П. Ефект «раптових зупинок» у контексті творчої спадщини М.І. Туган-Барановського. *Історія народного господарства та економічної думки України: зб. наук. праць*. 2015. Вип. 48. С. 296–308.

Михайло Іванович Туган-Барановський: Біобібліогр. покажч.: 140-річчю від дня народження М.І. Туган-Барановського присвячується / Уклад. Г. Пасинкова; наук. ред. Т. Ткаченко; авт. біогр. 3-тє вид., доп. и перероб. Донецьк, 2004. 79 с.

Горкіна Л.П. М.І. Туган-Барановський в економічній теорії та історії / відп. ред. І.І. Лукінов. Київ, 2001. 268 с.

Злупко С.М. Михайло Туган-Барановський: Український економіст світової слави. Львів: Каменяр, 1993. 192 с.

* * *

**Косинський
Володимир Андрійович
(1864–1938)**

Видатний український вчений-економіст, статистик, теоретик у галузі політекономії, фінансів і економіки сільського господарства, академік УАН за спеціальністю «економіка» (14.11.1918).

Діяльність: приват-доцент кафедри політекономії і статистики Московського

університету (з 1900 р.), ад'юнкт-професор Ризького політехнічного університету (1902–1904), декан юридичного факультету Новоросійського університету в м. Одеса (з 1905 р.), ординарний професор кафедри політекономії сільськогосподарського відділу Київського політехнічного інституту (з 1909 р.), член Українського наукового товариства (з 1910 р.), активний учасник роботи Головного земельного комітету при Міністерстві землеробства Тимчасового уряду та Ліги аграрних реформ (1917), член Української Центральної Ради від кадетської партії (з серпня 1917 р.), член Комісії з вироблення законопроекту про заснування УАН (липень-вересень 1918 р.), міністр праці Української Держави (1918), директор постійної комісії по виучуванню народного господарства УАН (з 05.12.1918), голова Кафедри економії сільського господарства при Третньому відділі УАН (з 07.12.1918), представник УАН при Київському обласному військово-промисловому комітеті (з вересня 1919 р.). У 1921 р. через хворобу припинив діяльність у Академії та виїхав з України.

В еміграції – голова Російської академічної групи в Польщі (з 1921 р.), професор Російського народного університету та Російського юридичного факультету в Празі (з 1922 р.), лектор Вищого комерційного інституту, Російського інституту сільськогосподарської кооперації в Празі та Української господарської академії в Подєбрадах, професор кафедри політекономії Латвійського університету (з 1928 р.), викладач Російського інституту університетських знань у Ризі. Помер 5 листопада 1938 р.

Науковий здобуток: проаналізував тенденції та проблеми аграрної еволюції та запропонував шляхи реформування сільського господарства, обґрунтував провідну роль кооперативного кредиту у розвитку селянського господарства, виявив можливість кредитної системи впливати на перебіг економічних криз, обґрунтував необхідність вивчення психологічних витоків економічних явищ, аргументував доцільність і можливості застосування статистичних досліджень у різних сферах суспільного життя.

Основні праці:

Учреждения для мелкого кредита в Германии. Их история в связи с некоторыми сторонами экономической жизни этой страны. 1901.

Точное знание и обществоведение. 1903.

К вопросу о мерах к развитию производительных сил России: Статистико-экономический эскиз. 1904. 43 с.

К аграрному вопросу. Вып. 1: Крестьянское и помещичье хозяйство. 1906. 532 с.

Земельная задолженность и мобилизация земельной собственности. *Известия Киевского коммерческого института*. 1913. Кн. XIX. С. 1–80; 1913. Кн. XX. С. 81–145.

К аграрному вопросу. 1914. Вып. 2: Земельная задолженность и мобилизация земельной собственности.

Основные тенденции в мобилизации земельной собственности и их социально-экономические факторы. Киев, 1918. Ч. 1: Земельная задолженность. Киев, 1917. 484 с.; Ч. 2: Мобилизация земельной собственности. 278 с.

Публікації, присвячені В.А. Косинському:

Горкіна Л.П. Академік В. Косинський: сучасний погляд на життєвий шлях та наукову спадщину українського вченого. *Історія народного господарства та економічної думки України: зб. наук. праць*. 2007. Вип. 39–40. С. 206–236.

Горкіна Л.П. Український ідеолог і теоретик ринкової трансформації економіки Російської імперії у ХІХ ст. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Економіка. 2006. Вип. 84. С. 16–21.

Дмитрієв А.Л. В.А. Косинський – відомий економіст і статистик. *Історія народного господарства та економічної думки України: зб. наук. праць*. 2000. Вип. 31–32. С. 228–234.

Матвєєва Л.В. Академік Володимир Косинський. *Члени-засновники Національної Академії наук України. Зб. нарисів*. К.: Ін-т історії України НАН України, 1998. С. 317–342.

* * *

**Орженцький
Роман Михайлович
(1863–1923)**

Видатний вчений-економіст, статистик, організатор науки, академік УАН за спеціальністю «статистика» (14.06.1919).

Діяльність: до 1907 р. працював у державних установах Одеси, викладав у комерційній школі та школі торгового

мореплавання. Був обраний приват-доцентом Новоросійського університету, але у 1906 р. звільнений за «неблагонадійність». З 1908 р. – професор Ярославського юридичного ліцею, голова кафедри статистики. Одночасно з викладацькою діяльністю керував (з 1911 р.) оціночно-статистичним бюро Ярославського губерньського земства, здійснював дослідження селянських господарств, оцінку нерухомого майна, вивчав особливості страхової та пожежної справи в губернії. У 1918–1919 рр. проживав у Петрограді, завідував відділом статистичної методології ЦСУ УРСР, брав участь в організації статистичних курсів при ЦСУ та виробленні проекту статистичного інституту, читав лекції з політ-економії та статистики в університеті.

Після переїзду до Києва працював у Київському губерньському статистичному бюро, редагував «Статистичний бюлетень». Основними напрямками наукової діяльності були: теорія цінності, математичні методи кількісного виміру масових суспільних явищ, світова економічна динаміка та перспективи розвитку української економіки. Організував вивчення особливостей бюджетної системи ВУАН, кон'юнктури народного господарства та коливання ринкових цін.

Директор Інституту економічної кон'юнктури (1919–1922), ректор Київського комерційного інституту (грудень 1919 – лютий 1920 рр.). З 1920 р. – завідувач кафедри теоретичної економії Української академії наук, ініціатор створення та голова Товариства економістів УАН. У 1921–1922 р. очолював Соціально-економічний відділ Академії.

З кінця 1922 р. – у політичній еміграції. Професор політичної економії Варшавського університету (1922–1923). В результаті терористичного акту отримав смертельне поранення, від якого й помер 24 травня 1923 р. у Варшаві.

Науковий здобуток: зробив внесок у розроблення методологічних основ політичної економії та статистики, зокрема: надав історико-філософське обґрунтування психологічного напрямку, його загальних методологічних принципів; запровадив у науковий обіг поряд з категорією суб'єктивної цінності такі категорії: «об'єктивна суспільна цінність», «споживчі блага», «продуктивні блага». Здійснив теоретичне обґрунтування поняття «зведеної ознаки» та її ролі у формуванні певної сукупності, що дозволило використовувати поняття теорії множин та математичної логіки у теоретичних побудовах статистики.

Основні праці:

Учение о ценности у каннонистов и классиков (полит.-эконом. очерк). О., 1896. 256 с.

Полезность и цена. Политико-экономический очерк. 1895.

Пособие к элементарному изучению политэкономии. О., 1900. 76 с.; 1902. 41 с.

Учение об экономическом явлении. Введение в теорию ценности. О., Экон. тип., 1903. 386 с.

Основные законы ценности и их практическое значение. Юж. Зап., 1904. № 21. С.3.

Сводные признаки. Ярославль: тип. Губ. правления, 1910. 443 с.

Учебник математической статистики. Ярославль: тип. Губ. правления, 1914. 165 с.

Положение мукомольной промышленности в Ярославской губернии. М.: Гор. тип., 1916.

К вопросу об организации научного отдела статистической методологии при ЦСУ. *Вестник статистики*. 1919. № 1. 176 с.

Элементарная теория статистических величин и вычислений: Киевское Губернское Статистическое Бюро. Киев: тип. Державне Видавництво, 1921. 162 с.

Публікації, присвячені Р.М. Орженцькому:

Діденко О. Р.М. Орженцький: одеський період педагогічної та наукової діяльності (1895–1906). *Гілея: зб. наук. пр.* 2014. Вип. 80 (№ 1). С. 52–58.

Завьялов Ф.Н. Статистик Р.М. Орженцький: ученый и практик. *Вопросы статистики*. 2014. № 6. С. 80–84.

Діденко О. Становлення наукового світогляду Р.М. Орженцького (1863–1923). *Гілея: зб. наук. пр.* 2014. Вип. 85 (№ 6). С. 63–66.

Антонюк С.Н. Роман Михайлович Орженцький (1863–1923). *Економічні праці викладачів КНЕУ (перша третина ХХ ст.): хрестоматія*. М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ: КНЕУ, 2013. С. 112–121.

Діденко О.Н. Р.М. Орженцький – організатор наукового відділу статистической методологии при Центральном управлении государственной статистики. *Фундаментальные исследования*. 2013. № 10–14. С. 3215–3218.

Телицын В.Л. Орженцкий. *Экономическая история России с древнейших времен до 1917 г.*: энциклопедия: в 2 т. / отв. ред. Ю.А. Петров. Москва: РОССПЭН, 2009. Т. 2. С. 160.

* * *

**Воблий
Костянтин Григорович
(1876–1947)**

Український вчений-економіст, педагог, засновник української економіко-географічної школи, статистик і географ, академік УАН за спеціальністю «економіка, економічна географія» (17.05.1919).

Діяльність: упродовж 1906–1909 рр. – приват-доцент політекономії і статистики Київського університету Св. Володимира, водночас читав лекції на Вищих жіночих курсах та у Київському комерційному інституті. У 1910–1912 рр. був деканом економічного відділення, а з 1917 р. – ректором Комерційного інституту (нині КНЕУ ім. Вадима Гетьмана). У 1918–1921 рр. працював професором Таврійського (м. Сімферополь) університету, в цей час був обраний дійсним членом УАН по кафедрі прикладної економіки.

Керівник Кафедри економії торгу і промисловості Соціально-економічного відділу УАН, член правління Академії від Третього відділу (14.06.1919), член Постійної комісії для виучування природних багатств України при Фізико-математичному відділі, директор Інституту для виучування економічної кон'юнктури та народного господарства України (з травня 1919 р.), голова президії Товариства економістів ВУАН (з 1923), з 1925 до 1929 рр. керував Соціально-економічним відділом АН України, з 1925 – керівник Семінару, а з 1927 – Комісії з вивчення народного господарства України при Соціально-економічному відділі, у 1928–1930 рр. – віце-президент АН УРСР. Протягом 1933–1947 рр. завідував кафедрою економічної географії геолого-географічного факультету Київського університету, у той же час (з 1939 р.) – співробітник Інституту економіки АН УРСР: зав. сектору економічної географії (1939–1942); директор (1942–1947). Член Держплану УРСР

(1945–1947). За свою активну науково-практичну діяльність протягом понад 40 років К. Воблий написав близько 450 наукових праць: фундаментальні монографії, підручники, аналітичні та комплексні дослідження окремих галузей народного господарства, статті, замітки, економічні огляди, тощо. Помер 12 вересня 1947 р., похований на Лук'янівському цвинтарі м. Києва.

Науковий здобуток: автор історико-економічних досліджень у царині промислових перетворень господарства та їхнього впливу на міграційні процеси; розроблення історико-економічних та економіко-географічних аспектів формування та розвитку господарського комплексу України, зокрема розміщення її продуктивних сил, створення нових галузей промисловості та комплексного розвитку районів. Розробив наукову схему економічного районування України. Виділив на території країни такі райони: Південно-Східний, Центральний і Західний. Вивчав проблеми буряко-цукрової промисловості, комплексного освоєння Великого Дніпра, внутрішньої і зовнішньої торгівлі. Роботи в галузі статистики, методики організації та проведення наукових досліджень. Фундатор української економіко-географічної школи.

Нагороди та відзнаки: нагороджений орденами Леніна та Трудового Червоного Прапора; заслужений діяч науки і техніки УРСР (1944).

Основні праці:

Заатлантическая эмиграция, ее причины и следствие. Опыт статистико-экономического исследования. Варшава, 1904.

Проблема воспитания по Канту. Очерк по истории педагогики. Варшава, 1904.

Вопрос о методе в истории политической экономии. 1907.

Отчет по юридическому факультету Университета св. Владимира о командировке в Варшаву и Петербург. К., 1908.

Статистика. Курс лекций, читанный в Университете св. Владимира в осеннем семестре 1907–1908 г. К., 1908.

Очерки по истории польской фабричной промышленности. Т. 1: 1764–1830. К., 1909.

Статистика. Пособие к лекциям. К., 1909; 1912; 1918; 1924.

Третья профессионально-промышленная перепись в Германии: Опыт аналитико-методического исследования. Т. 1. К., 1911.

Отход на заработки в Германию и русско-германский торговый договор. К., 1914.

Основы экономии страхования. К., 1914; 1915; 1923.

Производительные силы Галиции. Статистико-экономический очерк. К., 1915.

К аграрному вопросу в России. Мысли и цифры. К., 1917.

Начальный курс политической экономии. История, теория, финансы. Пособие для коммерческих, технических училищ и для самообразования. К., 1918.

Економічна географія України. Підручник для шкіл та самоосвіти. Харків-Київ: Держвидав., 1922; 1925; 1927; 1929; 1930.

Польский текстильный рынок (1903–1923). К., 1924.

Елементарний підручник статистики для профшкіл. К.: Держвидав, 1926.

Нариси з історії російсько-української цукробурякової промисловості. Т. 1. Вип. 1, 2 (1928), т. 2. (1930), т. 3. (1931), тт. 4 і 5 у рукописі.

Розміщення продуктивних сил у басейні Дніпра. *Господарство України*. 1933. № 5–6. С. 54–68.

Нарис історії України / за ред. К. Гуслистого, Л. Славина, Ф. Ястребова. Уфа: Вид-во АН УРСР, 1942. 212 с.

Народне господарство Радянської України: До 25-ліття Вел. Жовтн. соц. рев. / під ред. К.Г. Воблого. Уфа: Вид-во АН УРСР, 1943. 100 с.

Економічна географія Радянської України. К., 1945. Ч. I.

Відбудова цукрової промисловості УРСР і шляхи її дальшого розвитку. К.: Укрполітвидав, 1946.

Організація роботи наукового працівника: Методика і техніка. К.: вид. АН УРСР, 1943–1948 (три видання).

Публікації, присвячені К.Г. Воблому:

Ничкалюк В.Г. Науково-організаційна діяльність академіка К.Г. Воблого у контексті становлення та розвитку Української академії наук. *Історія науки і біографістика*. 2017. Вип. 4.

Лавриненко В.М. Теоретичні та прикладні проблеми розвитку вітчизняної економічної науки в науковій спадщині академіка К.Г. Воблого (До 140-ї річниці від дня народження). *Історія народного господарства та економічної думки України: зб. наук. праць*. 2016. Вип. 49. С. 368–380.

Шевченко В.М. Життя та діяльність К.Г. Воблого (історіографія питання). *Гуманітарний журнал*. 2013. № 3. С. 109–115.

Кикоть М. Життєвий і творчий шлях професора К.Г. Воблого (1876–1947 рр.). *Часопис української історії*. 2013. Вип. 26. С. 97–100.

Горкіна Л.П. Пам'яті Костянтина Григоровича Воблого (1876–1947). *Історія народного господарства та економічної думки України: зб. наук. праць*. 2007. Вип. 39–40. С. 368–371.

Воблий Костянтин Григорович / вступ. ст. Д.Ф. Вірник та І.А. Кугукало; редкол.: Г.С. Писаренко (голова) [та ін.]. К.: Наукова думка, 1968. 79 с.

* * *

**Василенко
Микола Прокопович
(1866–1935)**

Видатний український вчений-історик, автор праць з економічної історії та генези правових умов господарської діяльності, громадсько-політичний і державний діяч, дійсний член НТШ (1911), академік УАН (липень 1920).

Діяльність: упродовж 1903–1905 рр. – співредактор часопису «Кієвская старина», співробітник Київського губернського статистичного комітету. Член Київської старої громади, інших громадських та історико-культурних товариств. З 1909 р. – приват-доцент Київського університету. У 1917 р. – заступник міністра освіти Тимчасового уряду. Після жовтневого перевороту повернувся в Україну.

За Гетьманату П. Скоропадського – виконувач обов'язків отамана Ради міністрів (1918), Міністр освіти та мистецтва (травень – жовтень 1918 р.), співорганізатор відкриття українських університетів у Києві та Кам'янці-Подільському. Голова Історичного товариства Нестора-літописця (з 1919 р.), голова Соціально-економічного відділу УАН (1920), Голова-президент Української академії наук (1921–1922), голова Соціально-економічного відділу ВУАН (1925–1929).

У квітні 1923 р. він одружився з істориком Наталією Полонською, проте вже у вересні був заарештований за безпідставним звинуваченням в участі в контрреволюційній організації «Київський обласний центр дій» (КОЦД). У квітні 1924 р. був засуджений до десяти років позбавлення волі по сфабрикова-

ній НКВС справі. Хоча під тиском наукової громадськості вирок було переглянуто і наприкінці 1924 р. вчений був звільнений, його здоров'я похитнулося. З 1929 р. заборонено займати керівні посади у ВУАН. Через тяжку нервову хворобу не міг повноцінно працювати, а стан здоров'я погіршувався з кожним роком. Помер 3 жовтня 1935 р., похований на Лук'янівському цвинтарі в м. Києві.

Науковий здобуток: вивчення особливостей формування правових умов економічної діяльності в різні періоди історії України; аналіз та систематизація пам'яток правової культури українського народу, юридичних регуляторних документів, що діяли на українських територіях від давньоруських часів; історико-економічна концептуалізація еволюції відносин землеволодіння на українських теренах.

Основні праці:

Генеральное следствие о маетностях Киевского полка: 1729–1730. К., 1892. 40 с.

Вопрос о сервитутах в Юго-Западном крае. К., 1894. 17 с.

О происхождении группы капиталистов Малороссии в XVII и XVIII вв. *Чтения в Ист. о-ве Нестора-летописца*. 1895. Кн. 9. Отд. 1. С. 13–16.

Прикрепление крестьян в Малороссии. *Великая реформа: 1861–1911. Т. 1*. М., 1911. С. 108–126.

Крестьянский вопрос в юго-западном и северо-западном крае при Николае I и введение инвентарей. *Великая реформа. Т. IV*. М., 1911. С. 94–110.

Очерки по истории Западной Руси и Украины. *Русская история в очерках и статьях*. Т. 3. Приложение. К., 1916. 589 с.

З історії устрою Гетьманщини. Критичні замітки. *Записки НТШ*. Т. 108. Львів, 1912, С. 103–116.

До Ради Міністрів Української Держави од Міністра народної освіти та мистецтва: Пояснююча записка до законопроекту про заснування Української Академії наук у Києві / [М.П. Василенко]; Міністерство народної освіти та мистецтв. Київ: Друк. Укр. наук. т-ва, 1918. 26 с.

Як скасовано Литовського статута. *Записки соціально-економічного відділу*. 1926. Т. 2/3. С. 232–316.

Правне положення Чернігівщини за польської доби (1618–1648), Чернігів і Північне Лівобережжя. *Видання УАН*, Київ, 1928. С. 290–300.

Матеріали до історії українського права. Т.1. *Збірник Соціально-Економічного Відділу ВУАН*, №11. К.: ВУАН, 1929. 335 с.

«После нас, вероятно, наступит упорная борьба за свободу науки. И она победит...»: [листи М. Василенка до В. Вернадського]. *Віче*. 1993. № 11. С. 133–145.

Публікації, присвячені М.П. Василенку:

Гордіца К.А. Правові умови економічної діяльності в дослідженнях М.П. Василенка. *Історія народного господарства та економічної думки України: зб. наук. праць*. 2016. Вип. 49. С. 381–399.

М.П. Василенко і ВУАН; Микола Прокопович Василенко. *Полонська-Василенко Н.Д. Спогади* (упоряд., вступ. ст. та імен. покажч. В. Шевчука). Київ, 2011. С. 353–365, 366–391.

Тронько П.Т. Василенко Микола Прокопович (14.02.1866 – 03.10.1935). *Енциклопедія історії України* / редкол.: В.А. Смолій (голова) [та ін.]. Київ, 2011. Т. 1. С. 441–442.

Верба Ігор. Наукова спадщина академіка Миколи Василенка. *Архіви України*. 2008. Вип. 5–6 (262) (Вересень-грудень). С. 202–207.

Ряценок Д. Микола Василенко – подвижник на ниві українського національно-освітнього відродження (1917–1920 рр.). *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія № 6: Історичні науки*. 2008. Вип. 5. С. 174–178.

Верстюк В. Громадсько-політична та урядова діяльність Миколи Василенка протягом 1917–1918 років. *Вісник Державної служби України*. 2008. № 2. С. 76–87.

Рудько С.О. М. Василенко – міністр освіти в уряді П. Скоропадського. *Зап. Нац. ун-ту «Острозька академія»*. Серія: *Історія*. 2007. Вип. 8. С. 209–220.

Микола Прокопович Василенко. (В.В. Вороненко, Л.Д. Кістерська, Л.В. Матвєєва [та ін.]); передм. Ю.С. Шемшученка. Київ: Наукова думка, 1991. 272 с.

* * *

Птуха Михайло Васильович (1884–1961)

Видатний український вчений-демограф і статистик, академік УАН за спеціальністю «статистика» (23.02.1920), член-кореспондент АН СРСР (1943).

Діяльність: з 1913 р. приват-доцент Петербурзького університету, з 1916 р. – професор його відділу у Пермі. У 1918 р. повернувся в Україну, де очолив Демографічний інститут УАН (1919–1938 рр.). З 1929 р. – дійсний член Міжнародного Статистичного Інституту (International Statistical Institute).

Поряд з науковою діяльністю брав участь у практичній роботі органів Центрального статистичного управління УРСР і СРСР, органів планування та охорони здоров'я; керував підготовкою демографічної гіпотези для УРСР на час другої п'ятирічки (1933–1937). Оpubлікував прогнози приросту населення в Україні у найближчі роки і на перспективу. Через голодомор 1932–1933 рр., що призвів до загибелі мільйонів життів, ці прогнози не могли справдитися. У 1938 р. М. Птуху було заарештовано, а Демографічний інститут припинив існування. У 1940 р. вченого реабілітовано, в 1943 р. – обрано членом-кореспондентом АН СРСР. Наступні роки він керував Відділенням суспільних наук АН УРСР (1944–1950). Помер 3 жовтня 1961 р. та був похований у м. Києві на Байковому цвинтарі.

Науковий здобуток: обґрунтував ряд нових положень у демографії, що мають загальноосвітнє значення, зокрема, розробив схему вивчення демографічних процесів та запропонував методику заповнення цієї схеми на практиці. У світову науку увійшли висновки М. Птухи з досліджень плідності, шлюбності і смертності населення (смертність немовлят, сумарні таблиці смертності). Важливе значення мають його прогнози потенційного населення УРСР від 1929 по 1937 рр. і до 1960 р., зокрема для вивчення наслідків голоду 1932–1933 рр. і війни 1941–1945 рр.

Нагороди та відзнаки: орден Трудового Червоного Прапора; заслужений діяч науки УРСР (1944).

Основні праці:

Очерки по статистике населения и моральной (диссертация на соискание степени магистра политической экономии и статистики). *Записки Юридического факультета императорского Петроградского университета*. Пг., 1916. 381 с.

Таблиці смертності для України. *Записки Соціально-економічного відділу Всеукраїнської Академії наук*. Т. I. К., 1923.

Статистическая наука на Западе. Библиографические заметки о книгах по статистике, вышедших за границей за десятилетие 1914–1923 г. X., 1925. 209 с.

История первой таблицы брачности. *Вестник статистики*. Кн. XXI. М., 1925.

Международный Статистический Институт и его XVI сессия. *Вестник статистики*. Кн. XXIV. М., 1926.

Смертность 11 народностей Европейской России в конце XIX века. К. Центральное статистическое управление Украины, 1927. 57 с.

Смертность в России и на Украине. К.: Центральное статистическое управление Украины, 1928. 195 с. (на укр. яз.).

Статистика причин смерти в России и на Украине. Общие замечания о смертности в г. Киеве 1918–1927 гг. *Труды Демографического Института АН УССР*. Т. VIII. К., 1930.

Населення України за другу п'ятирічку. Населення і його розміщення. *Всеукраїнська конференція в справі розміщення продуктивних сил УРСР в другій п'ятирічці*. Державна Планова Комісія УРСР. Харків, 1932.

Народжуваність і баланс робочої сили за другу п'ятирічку. *Вісті ВУАН*. 1932. № 2.

Еволюція смертності на Україні до початку першої п'ятирічки. *Журнал Медичного циклу ВУАН*. Вип. 4–7. 1933.

Очерки по истории статистики XVII–XVIII веков. М., 1945. 352 с.

Очерки по истории статистики в СССР. Т. I. Статистическая мысль в России (до конца XVIII в.). М.: АН СССР, 1955. 471 с.

Очерки по истории статистики в СССР. Т. II. Статистика в Академии наук, ученых обществах и учебных заведениях в 1801–1863 гг. Университетская статистика (государствоведение) в России в 1801–1845 гг. М.: АН СССР, 1959. 476 с.

Очерки по статистике населения. М.: Госстатиздат ЦСУ СССР, 1960. 460 с.

Перевидання праць:

Птуха М.В. Вибрані праці. К.: Наукова думка, 1971. 412 с.

Публікації, присвячені М.В. Птузі:

Шпиталь В. Останні роки життя академіка М.В. Птухи: самоаналіз стану душі, умов та обставин. *Переяславський літопис*. 2015. Вип. 8. С. 168–177.

130 років від дня народження академіка М.В. Птухи. *Демографія та соціальна економіка*. 2014. № 2. С. 244–246.

Шпиталь М. Нарис. До наукової біографії академіка Української академії наук М.В. Птухи (1984–1961). *Демографія та соціальна економіка*. 2014. № 2. С. 247–252.

Шпиталь М. Академік М.В. Птуха (1884–1961): петербурзький період навчання, становлення світогляду та фахового удосконалення. *Переяславський літопис*. 2013. Вип. 4. С. 79–83.

Наумова Н. Етапи наукового зростання видатного вченого-економіста, академіка НАН України М.В. Птухи через призму біографічних документів та документів з діяльності вченого. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського*. 2013. Вип. 37. С. 642–650.

* * *